

Blok 5

Naši ptačí sousedé

BLOK 5

Naši ptačí sousedé

Městské oblasti vytváří specifický biotop, odkud přírodní prvky vlivem lidské činnosti buď zcela vymizely, nebo byly znatelně pozměněny. To ještě neznamena, že zde mohou žít pouze lidé. Nehledě na naši převahu a rozšíření, najdeme ve městech početný svět živých organismů jak z rostlinné tak z živočišné říše. Historicky první lidské osídlení vedlo k rozvoji zemědělství a přechodu od migrace k usedlému způsobu života. Obvykle se tak dělo v úrodných povodích velkých řek s velkými výnosy pěstovaných plodin. Jedna z prvních stop zemědělské činnosti, stará více než jedenáct tisíc let, pochází z oblasti tzv. „úrodného půlměsíce“, tedy z povodí řek Eufrat a Tigris. V důsledku postupného zlepšování obhospodařování půdy a následné nadprodukce potravin se část zemědělců začala zabývat řemeslnou výrobou a obchodem, což následně ovlivnilo rozvoj dopravy. Schopnost těžby nerostných surovin a využití tohoto zdroje energie, spolu s přílivem lidské síly do tovární výroby a s rozvojem průmyslu, vyvolaly dynamický rozkvět městských oblastí. Nová města se postupně rozšiřovala do přilehlých oblastí a proměnila je výstavbou domů a průmyslové infrastruktury.

Jak se zvířatům, zvláště ptákům, daří v „novém“ prostředí?

Zmiňme nyní dva možné scénáře:

- Fauna a flóra se na nové podmínky adaptuje (některé druhy se přizpůsobí; například druhy vázané na vodní zdroje – pokud tedy nebyly příliš znečištěny či jinak zásadně modifikovány tak, že v nich už nelze žít).
- Člověkem osídlené a pozměněné prostředí osídlí zcela nové druhy.

Proces přizpůsobení se prostředí obývanému lidmi a jeho osídlení živočichy (adaptace zvířat na antropogenní prostředí) se nazývá **synantropizace**.

Co ptáky vede k životu ve městech?

1. Množství potravních zdrojů antropogenního původu (jídlo dostupné na smetištích, skládkách, v obchodech s potravinami, příkrmování lidmi).
2. Lepší podmínky pro přezimování – teplota vzduchu až o 10 °C vyšší v porovnání s přilehlými oblastmi. To je důležité pro teplokrevné obratlovce, jako jsou ptáci, neboť vyšší teplota dovozuje omezit teplotní ztráty spjaté s termoregulací. Město vytváří tzv. „ostrov tepla“, který teplo nejen vytváří, ale také udržuje.
3. Hojnost úkrytů a míst k rozmnožování (ptáci využívají přirozené prostředí jako stromy a keře, nebo rozličné prvky městské infrastruktury).

Obr. 1: hnízdo kachny divoké v netypickém prostředí
Zdroj: Pixabay

4. Limitované množství přirozených predátorů.
5. Nižší počet konkurenčních druhů.
6. Přátelský přístup člověka k ptákům (přes občasné nepříjemnosti a výjimky jako je trus či hlasité ptačí projevy, například havranů nebo strak).

Co se týče stálosti osídlení městského prostředí ptáky, můžeme rozlišit dvě základní kategorie:

- periodické ptačí návštěvníky (migranti, ptáci trávící ve městě zimu, náhodné zálety),
- stálé obyvatele měst (ptáci žijící ve městě primárně, nepůvodní druhy zavlečené do měst neúmyslně, druhy, které město obsadily a zdomácněly v něm, druhy utečené z chovů).

Při osídlování měst pomáhá ptákům schopnost přizpůsobit své potravní nároky aktuální nabídce (potravní oportunismus). Městské budovy jim připomínají jejich původní prostředí – skály (například městští holubi „pochází“ z holubů skalních).

Je zajímavé, že u některých populací žije část ve městě a část upřednostňuje původní přirozené prostředí, kde zůstává. Nejznámějším příkladem je kos černý, který tvoří jak lesní tak městské populace.

Stává se také, že ptáci žijící ve městech delší dobu mění kromě svých potravních nároků někdy také chování (např. menší plachost) a dochází u nich k morfologickým a anatomickým změnám. V důsledku nutnosti překonávat krátké vzdálenosti a často ve vertikálním směru došlo u městských ptáků ke zvětšení srdce a prodloužení délky peří a ocasu.

Kromě mnoha výhod, které přináší život v blízkosti lidí, existují také nevýhody tohoto soužití jako vysoká koncentrace populace a nižší životní vitalita zapříčiněná kontaminací a znečištěním městského životního prostředí. Ptáci jsou často vystaveni agresivitě ze strany toulavých psů a koček, dochází ke kolizím se skly a s motorovými vozidly a dráty vysokého napětí.

Tyto faktory mohou značně ovlivnit úmrtnost ptáků. V komplexní městské výstavbě, kde se běžně vyskytují velké skleněné plochy, dochází k velice častým úhynům v důsledku nárazu do oken, balkónových dveří, skleněných teras nebo akustických stěn.

Zorné pole ptáků se naprosto odlišuje od našeho. Přestože je vzhledem k umístění očí na stranách hlavy široké, obsahuje značně velký „mrtvý úhel“, kde ptáci nevidí ptáci vůbec nic nebo jen špatně. I prostorové vidění ptáků, které slouží k trojrozměrnému vnímání a určení aktuální vzdálenosti od překážky a mezi překážkami, má velmi úzký rozsah (překrývající se zorné pole levého a pravého oka). Přidáme-li k tomu rychlost letu a prostor, který ptáci vidí za oknem či oblohu odrážející se od skla, pak skleněné plochy představují nebezpečnou past, v níž bohužel umírají spousty ptáků. Ptáci nevnímají sklo jako překážku a narazí do něj v plné rychlosti, což u malých druhů ptáků může být až několik desítek kilometrů za hodinu.

Ptáci vnímají naše zahrady, ovocné sady a parky jako upravené lesní prostředí. Používají stejný systém přemísťování, který funguje mezi stromy, vnímají tedy jasné body mezi překážkami jako mezery. Bohužel záměna skla za mezeru přináší ptákům velké nebezpečí a dost často je kolize fatální.

Zateplování a opravy, které v posledních letech zaznamenaly velký boom, doprovází nevhodná izolace střešních prostor a otvorů ve zdech, což představuje vážný problém pro mnohé druhy ptáků.

Některé druhy jsou proto ohroženy dokonce v evropském měřítku. Jedná se o rorýse, vrabce domácí, vrabce polní, vlaštovky obecné a o kavky obecné.

Pro havrany, kavky nebo racky stříbřité mohou představovat nebezpečí otevřené skládky odpadu. Tyto druhy je vyhledávají jako zdroj potravy. Jedná se o potenciální zdroj patogenů, které znamenají nebezpečí nejen pro ptáky, ale mohou být přeneseny na další zvířata a šířeny do jiných oblastí.

Jak můžeme zabránit nárazům ptáků do skel?

- Použít speciální sklo bezpečné pro ptáky,
- použít okenní síťku nebo okna bez odlesku,
- pomalovat sklo smývatelnými barvami (forma sezónní dekorace),
- nalepit na sklo různé viditelné motivy ve vzdálenosti cca 10 cm,
- použít na vrcholu jara a v létě rolety a žaluzie.

Rolety, záclony a závěsy neposkytují ptákům plnou ochranu, neboť, v případě, že se slunce nachází nízko na obloze, nedovedou zabránit odrazu ve skle.

Jak můžeme pomoci ptákům ve městech?

- Nabídnout jim potravu - pěstováním ovocných stromů a keřů v našich zahradách, krmením vhodnou potravou atd.,
- poskytnout hnízdní prostory (ponechání starých stromů a keřů, vyvěšování budek),
- zajistit bezpečí (zamezení přístupu domácích mazlíčků – koček a psů do míst, kde se ptáci vyskytují)
- zamezit jakékoliv možnosti srážky ptáků se skleněnými plochami.

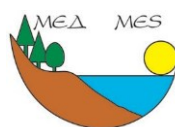

Toto dílo podléhá mezinárodní licenci [CC-BY-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Sada materiálů Přírodě na dosah vznikla v rámci projektu „Skrze přírodu k lepšímu životu“. Projekt byl veden Polskou společností na ochranu ptáků (OTOP), ve spolupráci s dalšími vybranými partnery BirdLife International, mezinárodní organizací na ochranu ptáků. Jsou to: Česká společnost ornitologická (ČSO), Španělská ornitologická společnost (SEO), Slovenská ornitologická společnost (SOS), Makedonská ekologická společnost (MES) a BirdWatch Ireland (BWI). Důležitým partnerem projektu byla Univerzita v Gdaňsku, odpovědná za vznik a metodickou stránku materiálů.

Česká společnost ornitologická (ČSO) zkoumá a chrání ptáky, jejich prostředí a přírodu jako celek a svou činností k tomu motivuje i širokou veřejnost. ČSO prosazuje ochranu přírody založenou na vědeckých poznatcích a pomáhá rozvoji ornitologie i ochrany ptáků bez ohledu na politické hranice. ČSO je českým partnerem mezinárodního sdružení na ochranu ptáků BirdLife International.

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah publikací (sdělení) odpovídá výlučně autor. Publikace (sdělení) nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem. PUBLIKACE JE NEPRODEJNÁ.